

EDUCATIONAL TECHNOLOGIES TO INCREASE THE LEVEL OF FUNCTIONAL SKILLS OF STUDENTS

Borislava Ivanova

„St. Cyril and St. Methodius“ University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: The article presents possibilities of using educational technologies to increase the level of functional literacy of third and fourth grade students. The research is part of a pedagogical experiment in two third and six fourth classes with a total number of students participating in it 171. The report follows some interactive methods used by teachers to increase the functional literacy of adolescents. The teacher is presented as a "designer" of the learning process.

Keywords: functional literacy, modern educational technologies, learning by experience.

ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ПОВИШАВАНЕ РАВНИЩЕТО НА ФУНКЦИОНАЛНА ГРАМОТНОСТ НА УЧЕНИЦИТЕ

Борислава Иванова

ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Велико Търново, България

Резюме: Настоящият доклад разглежда възможностите за използване на образователни технологии за повишаване равнището на функционална грамотност на учениците от трети и четвърти клас. Изследването е част от проведен педагогически експеримент в два трети и шест четвърти класа, с общ брой ученици участващи в него 171. Проследяват се някои интерактивни методи използвани от учителите за повишаване функционалната грамотност на подрастващите. Учителят е представен като „дизайнер“ на учебния процес.

Ключови думи: функционална грамотност, съвременни образователни технологии, учене чрез преживяване

Въведение

Редица международни изследвания на постиженията в образованието през последните няколко години обръщат особено внимание на проблема, свързан с формирането и развитието на функционалната грамотност на учениците в начален етап на основна образователна степен.

Според легална дефиниция въведена от ЮНЕСКО: „...Функционално грамотен е този, който може да участва в дейности, в които грамотността е условие за ефективно функциониране на неговата група и общност и която му дава възможност да ползва четенето, писането и смятането за своето усъвършенстване и за развитието на общността...“(UNESCO, Understandings of literacy 2006: Chapter 6).

В педагогическата практика в последните години се установява проблем, намиращ своето изражение в невъзможността на една голяма част от българските ученици да намират практическо решение на различните поставени пред тях задачи. Без основната способност да разберат смисъла на определен текст, учениците не могат да усвояват информацията от учебниците, нито пък лесно да вникват в смисъла на общата литература за функционална употреба или удоволствие. Оставени в подобно неблагоприятно положение, съществува риск

нивото им на успеваемост във всички етапи на обучение да бъде незадоволително, граничещо с ранно отпадане от системата на образованието.

Следва да се обобщи, че функционалната грамотност е значима не само в образователен аспект, но и за бъдещия професионален успех на ученика.

Налице е и един съществен проблем, който се очертава като лоша традиция в българското образование, а именно на ученика да се предоставя готова информация, която той от своя страна да наизустява и в най-добрия случай – да я резюмира преразказвайки я. Не случайно анализът, аргументацията и дискуссионното мнение затрудняват учениците, без да се стимулира тяхното собствено мислене не може да бъде постигнато каквото и да е равнище на функционална грамотност.

За постигане целите на обучението е необходимо учениците „1. Да разбират чуждите мисли, възплътени в писмеността и 2. Ако умеят ясно и точно да излагат собствените си мисли, било устно, било писмено. Не е ли сторено това, всички други цели, които може да си постави училището, ще висят във въздуха” (Чакъров, 1906:1-2).

Изведените обстоятелства налагат използването на подходяща образователна технология за стимулиране мисленето на четящите и подобряване развитието на общността.

Съществуват редица дефиниции на понятието „образователна технология“. Според американския професор Рита Ричи „...терминът „образователна технология“ е често асоцииран с или обхваща инструктивната теория и теорията на обучението. Докато инструктивната технология покрива процесите и системите на обучение и инструкция, образователната технология включва други системи, използвани в процеса на развиването на човешки способности. Образователната технология включва, но не се ограничава до, софтуер, хардуер, както и интернет приложения и дейности...“ (Richey, 2008:24-25).

Можем да заключим, че тя е съвкупност от редица технологии - учебни технологии, възпитателни технологии, дори управленски такива, когато предметната област е образованието следва да се разбира умението и знанието да се планират, организират и реализират новите знания, умения и отношения за повишаване равнището на функционалната грамотност на учениците.

Всеки учител има свой предпочитан методически набор от образователни технологии, който използва в преподаването си. Не би следвало образователните технологии да се окачествяват като „добри“ или „лоши“. Подходяща е всяка образователна технология, която е съобразена с особеностите на съответния клас, възрастовите особености на учениците и не на последно място с учебното съдържание, което следва да бъде преподадено, респективно – разбрано и усвоено.

Изложение

Редица филолози и педагози подреждат грамотността в следните четири нива: „начална грамотност – умение за четене и писане, разбиране на смисъла, при знания за правопис и правоговор; базова грамотност – изисква се такава равнище, достатъчно за самостоятелно четене с цел самообразование; вторичната грамотност се свързва с овладяване на знания и умения, за да се упражнява нова професия, специфична образование извън правописните и правоговорни изисквания на началната грамотност; функционална грамотност – дефинира се като „способност за използване на знания и умения от ключови познавателни области с цел решаване на проблеми в различни ситуации!“ (Пенчев, 2017: 10)

Според Л. Попова: „В съвременното високотехнологично общество се търсят нови възможности както за овладяване на четенето, така и за създаване на интерес, за приобщаване на подрастващите към тази речева дейност. Четенето е първоначална основа за по-нататъшно образование, самообразование и самоусъвършенстване на личността. То обогатява възможностите за речева комуникация и преодолява ограничения като време и пространство, характерни за устната реч“ (Попова, 2011: 48).

За да бъдат осъществени поставените цели за повишаване равнището на функционална грамотност на учениците, се очаква педагогическите специалисти да са достатъчно подготвени и добре запознати с възможностите за по-доброто извявяване на развиващите функции на образователния процес.

Добър пример за училищна инициатива за повишаване равнището на грамотността сред учениците се наблюдава в СУ „Емилиян Станев“, гр. Велико Търново.

В началото на учебната 2017/2018 година екип от учители, преподаващи в трети и четвърт клас преминават обучение на тема : „**Формиране на функционална грамотност чрез обучение по български език и литература**“ с гост лектор преподавател от ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. В резултат на обучението екипът реализира поредица от открити уроци за повишаване равнището на функционална грамотност на учениците. Всеки един урок бива внимателно методически обмислен от преподавателския екип, всеки член има възможност да наблюдава работата на своя колега, дискутирайки след това силните и слабите страни при реализирането на урока.

В хода на предварителната подготовка на уроците екипът единодушно достига до заключението, че учителят трябва да бъде свободен да влезе в ролята на „дизайнер“ на учебния процес използвайки интерактивни методи в процеса на преподаване, които способстват от една страна за усъвършенстване на учебно-възпитателния процес, и от друга страна го правят по-нагледен чрез осъщественото визуализиране и съответно – по-интересен за учащите /фиг. 1/.

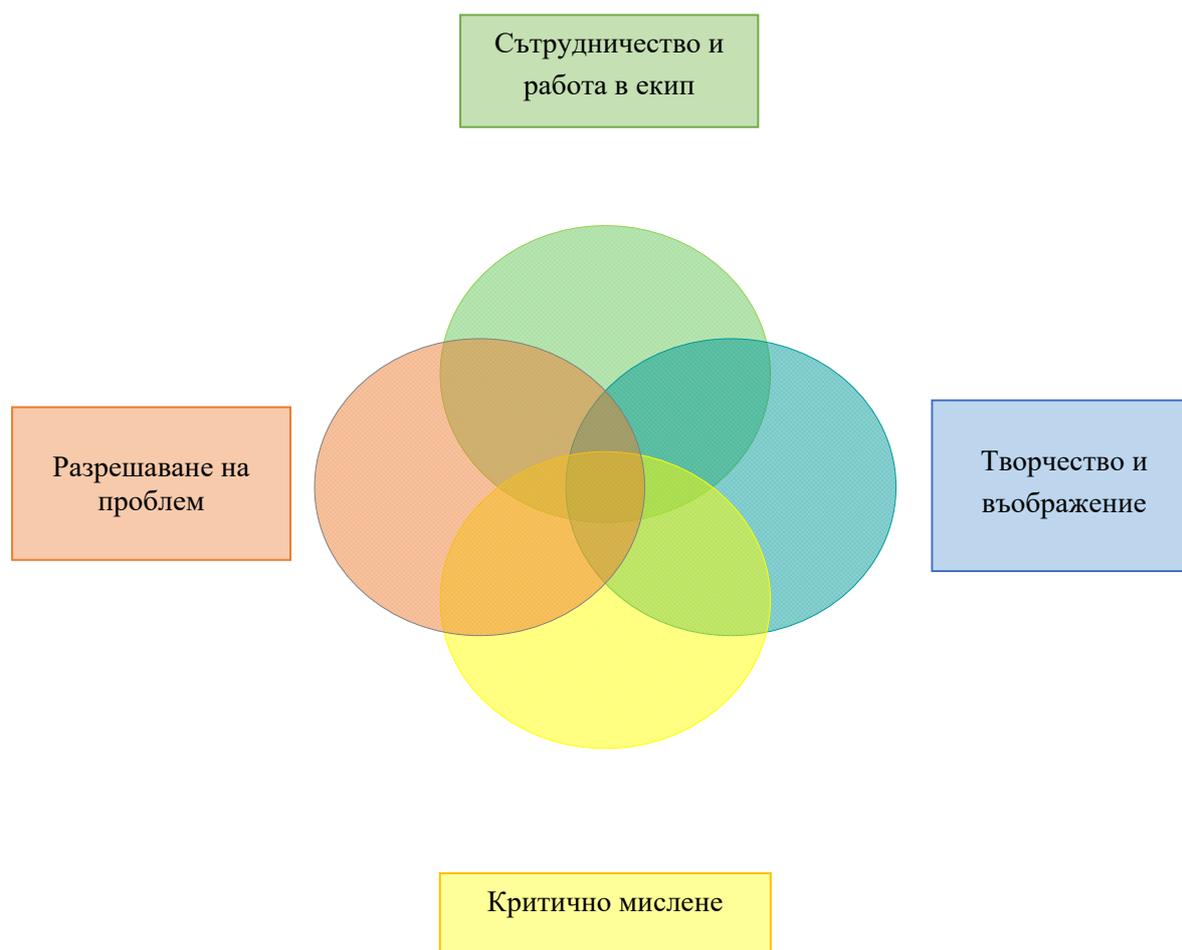
Фиг. 1. Дизайн на учебния процес

Учениците биват поставени в условие на съпреживяване на учебното съдържание. Влизайки в ролята на изследователи, откриватели, актьори, учени и дори учители, те сами достигат до основни уменията за степенуване на прилагателни имена, за откриване на синоними и антоними на прилагателни имена, за определяне рода и числото на словосъчетания от прилагателно и съществително име, за редактиране на текст, умения за стилистически точна употреба на прилагателните имена в речта.

С ясната нагласа, че в съвременните условия методите и технологиите на преподаване трябва да са насочени главно към учащия се, учителите решават да избягват обикновения

процес на натрупване на знания, чрез прочитане на информация без нейното онагледяване и без осигуряване на възможност за вникване в учебното съдържание.

Необходимостта на учениците да повишат своето равнище на функционална грамотност и с оглед Националното външно оценяване в четвърти клас, налага да бъде обърнато внимание на така необходимите критични умения на 21 век /„Critical 21st century skills“, фиг. 2/.

Фиг. 2. Критични умения на 21 век

В хода на част от експеримента учителите избират следните интерактивни методи в преподаването си:

✓ **Интерактивна диктовка**

Класът се разделя на три отбора, а всеки отбор по двойки. Дъската е разделена на три равни полета – по едно за всеки отбор. Всеки отбор работи едновременно по двойки. Ученик А отива до определеното място, чете изречение от текста, прибягва и го диктува на ученик Б, който го записва на дъската (задължително условие е изреченията в текста на диктовката да бъдат кратки). Маркерът се предава като щафета на следващата двойка. Този, който е диктувал пише и обратно. Учениците приемат състезателната диктовка доста емоционално, ето защо се точкува не само бързина, вярно и четливо писане, а и култура на поведение.

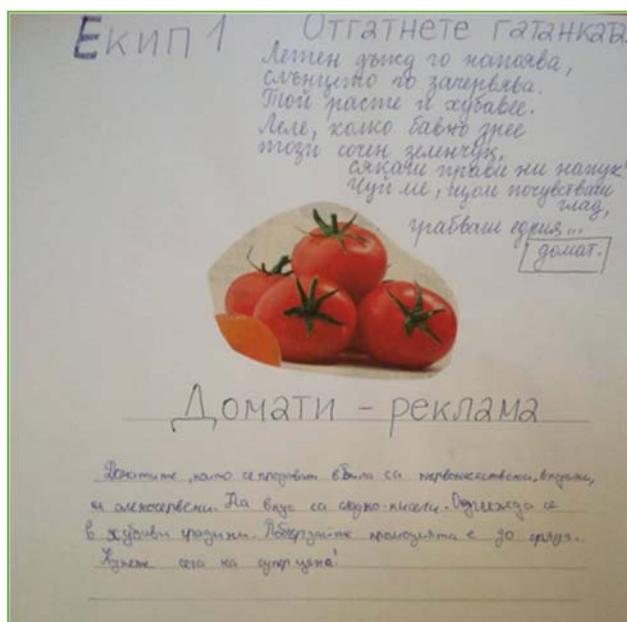
✓ **Дискутиране на казус, обсъждане на казус (инцидент)**

Това е работа по определен случай. Ситуацията се представя писмено или устно на учениците, обсъжда се, търсят се варианти на решение. Целта е да се достигне до решение, което е приемливо за групата или за ученика, който работи по казуса. Основното при него е представяне на факти, действия, открояване на чувства, отношения, намиране на целесъобразни доказателства, позволяващи задоволителна аргументация на избраните варианти на решение.

При дискусията се анализират различни аспекти на проблема. Целта е всеки ученик да определи своето мнение, да даде предложение за решение. Чрез груповото обсъждане се достига до различни идеи за възможни варианти на разрешаване на ситуацията. Чрез работата върху казуса се формира личностен опит, който отчита опита и на другите участници. Ученикът се учи от опита на другите и стига до собствена позиция по разглеждания проблем. Решаването на казуси съдейства за познавателното, емоционалното и социално развитие на учениците.

✓ **Екипна работа**

• Учениците са разпределени в 5 екипа. Всеки екип има задача да състави рекламен текст за определен продукт. Откриват името на продукта чрез загадка. След това получават работен лист. За предварително определено време екипите работят по поставената задача и представят атрактивно измислената реклама.

Извод: Употребата на повече прилагателни имена прави по-добра рекламата.

Допълнителна задача: (Беседа) Актуализиране знанията за антоними на прилагателни имена чрез прилагателни, използвани от тях в рекламите.

(Пример: бонбони сладки – горчиви, меки – твърди, големи – малки ...)

• Учителят раздава на учениците работните листи с текста за проверка на функционалната грамотност и ги разделя в четири екипа по равен брой /4-6/ във всеки. Приканват се да прочетат внимателно и задълбочено текста и да открият членуваните прилагателни имена. Насърчават се да споделят и обсъдят резултатите от своето проучване в групата в която са разпределени. След което по един представител от всеки екип записва

откритите членувани прилагателни имена в чашките на нарисуваната от учителя и поставена на демонстрационно табло момина сълза, като ги групира по род и число.

- Класът се разделя на 3 групи, които имат поставени различни задачи:

1-ва група – рекламна агенция, която трябва да създаде кратък текст, в който да опишат красотата на България (природа, забележителности...)

2-ра група – сладкарска къща, която трябва да представи своята нова торта (крем, блатове, външен вид, вкус...)

3-та група – издателство, което трябва да рекламира книгата на Емилиян Станев „През води и гори“ (герои, съдържание,..)

Всяка група получава указания от учителя. Работят около 7 минути.

Обща дискусия: Всяка група представя своята работа. Въз основа на нея се коментират уменията за създаване на свързан текст и правилната употреба на прил. имена., както и необходимостта от знания за членуването им. Дава се оценка на бързината и точността на изпълнението на поставените задачи.

- **Игрови метод**

Коментират се качествата на хората, диференцират се като положителни и отрицателни. Изказват мнения за избор на приятели по определени качества.

- ✓ **Мозъчна атака**

• Учениците изброяват характерните особености на прил. имена (знания, които имат до сега). Учителят обобщава дадените отговори на флипчарта и заедно с учениците стигат до извода, че прил. имена са важна част от речта ни и че е необходимо да имаме не само знания за тях, но и умения за прилагането им в различни ситуации.

• Учениците трябва да открият и подчертаят прилагателните имена в група думи (зад.1). От подчертаните прилагателни имена да препишат само тези, които могат да се степенуват. Практически, с примери откриват, че само качествените прилагателни имена могат да се степенуват.

Задача 1. Открийте и подчертайте прилагателните имена

дърво, дървен, храбрец, храбър, украсявам, красота, красива, освежено, свежест, мокра, чупя, чупливи, спорт, спортно.

Допълнителна задача: Назовават синоними, с които могат да заменят прилагателните *храбър, красива, освежено, мокра, чупливи, спортно.*

• Учениците съставят изречения, в които прилагателното име не е подлог в изречението. Отново се обсъждат и дискутират съставените от екипите изречения. С помощта и насоките на учителя се стига до извода, че **когато прилагателното име не е подлог в изречението, се членува с кратък член.**

Заклучение

Преминаването през четирите нива на грамотност: начална, базова, вторична и функционална е дълъг и нелек процес за учениците. Нещо повече, във всеки един момент от преподаването не бива да се забравя, че тълкуването, осмислянето и оценяването на информацията понякога затруднява дори и възрастните. Заклучението, което може аргументирано да бъде направено е, че повишаване равнището на функционална грамотност на учениците от началния етап на обучение е не само необходимост, но и задължително условие за изграждане на мислещи, анализиращи и креативни личности. Съвременните цивилизационни условия – свръхинформираност и информационно пренасищане всъщност изискват да възпитаваме и изграждаме в новото поколение способността за критично мислене и адекватно поведение.

Литература

1. Бижков, Г. и колектив. (2007). Грамотността като образователен, културен и социален феномен. В: Тест за диагностика на грамотността. С. Bijkov, G. and Collective (2007) Literacy as an educational, cultural and social phenomenon. С: Literacy Diagnostic Test. С.
2. Мандева, М. (2015). Началното училищно обучение по първия (българския) език – инструмент за формиране основи на функционална грамотност. Образование, № 1. Mandeva, M (2015) Initial schooling in the first (Bulgarian) language - an instrument for forming the basics of functional literacy. Education, №1.
3. Миланова, Е. (2013). Понятието за функционална грамотност в системата от понятия, представящи комуникативната компетентност на личността. Български език и литература, № 6. Milanova, E. (2013) The concept of functional literacy in the system of concepts presenting the communicative competence of the personality. Bulgarian language and literature, №6.
4. Национална стратегия за насърчване и повишаване на грамотността (2014- 2020) Четенето – ключът за повишаване на грамотността на нацията. National Strategy for Promotion and Improvement of Literacy (2014-2020) Reading - the key for the improvement of the nationality of grants.
5. Петрова, С. (2010). Училище за утрешния ден. С. Petrova, S. (2010) School for tomorrow. С.
6. Попова, Л. (2011). Движението Буккросинг – възможност за формиране на читателски интерес. – В: Начално образование, №4 (с.48-53). Popova, L. (2011) Buckcrossing Movement - an opportunity to form a reader's interest. - In: Primary education, №4 (s.48-53).
7. Чакъров С. и М. Господинов. (1906). Методика на езикознанието. София издание Яким Якимов, 1-2. Chakarov S. and M. Gospodinov (1906) Methodology of linguistics. Sofia Edition Yakim Yakimov, 1-2.
8. Bachman L. F., Palmer A. S. (1996). Language Testing in Practice. Designing and Developing Useful Language Tests. Oxford 1996.
9. PIRLS’2006 Рамка за оценяване: PIRLS’ 2006 Assessment and Specifications. 2-nd Ed. <http://timss.bc.edu/pirls2006/framework.html>.
10. PISA’2009 Рамка за оценяване: PISA’2009 Assessment Framework <https://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/44455820.pdf>
11. Richey, R. C. (2008). Reflections on the 2008 AECT Definitions of the Field. TechTrends. 52(1) 24-25.